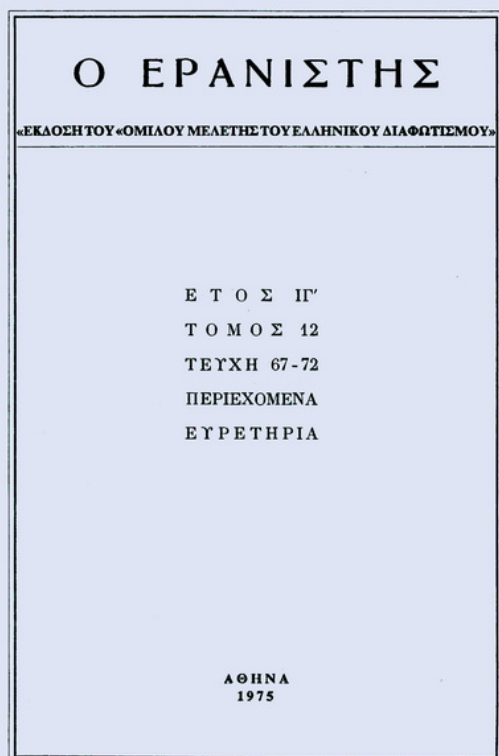

The Gleaner

Vol 12 (1975)

Οι Κρήτες ξυλογλύπτες Ιωάννης και Άντζολος Μοσκέτης στην Κεφαλονιά (12' αι.)

Γεώρ. Ν. Μοσχόπουλος

doi: [10.12681/er.9149](https://doi.org/10.12681/er.9149)

Copyright © 2016, Γεώρ. Ν. Μοσχόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Μοσχόπουλος Γ. Ν. (2016). Οι Κρήτες ξυλογλύπτες Ιωάννης και Άντζολος Μοσκέτης στην Κεφαλονιά (12' αι.). *The Gleaner*, 12, 241–261. <https://doi.org/10.12681/er.9149>

ΟΙ ΚΡΗΤΕΣ ΞΥΛΟΓΛΥΠΤΕΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΖΟΛΟΣ ΜΟΣΚΕΤΗΣ ΣΤΗΝ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑ (ΙΖ' ΑΙ.)

Οί Μοσκέτηδες Ίωάννης και Ἀντζολος ἀνήκουν στοὺς Κρήτες ποὺ ἐγκαταλείπουν, ὅπως εἶναι γνωστό, κατὰ περιόδους τὴν ἰδιαίτερη πατρίδα τους καὶ παίρνουν τὸν δρόμο γιὰ τὴ Δύση ἀναζητώντας καλύτερη διαμονὴ στὸν χῶρο, ποὺ ἀπλώνεται ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο μέχρι τὶς ἀκτὲς τῆς Δαλματίας.¹

Ἀνάμεσα στὸ πλῆθος αὐτῶν τῶν προσφύγων ἐντοπίζεται συχνὴ ἡ παρουσία καλλιτεχνῶν, ποὺ κυρίως ζωγράφοι καὶ ξυλογλύπτες θὰ μεταφέρουν τὴν κρητικὴ τεχνοτροπία στὶς νέες πατρίδες τους δουλεύοντας γιὰ νὰ ζήσουν ἢ διδάσκοντας τὴν τέχνη τους.²

1. Βλ. Ἀπ. Ε. Βακαλόπουλου, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, τόμ. Γ', Θεσσαλονίκη 1968, σ. 533, ὅπου, σχετικὰ μὲ τὴ μετακίνησιν τῶν Κρητῶν, ἀναφέρονται τὰ ἑξῆς: «Πολλὲς οἰκογένειες, ἐλάχιστες ὅμως εὐγενεῖς, κατέφυγαν στὰ Ἰόνια Νησιά... ὅπου μετέφεραν εἰκόνες, ἐκκλησιαστικὰ σκεύη καὶ λείψανα ὀρισμένων ὁσίων». Βλ. ἐπίσης Μαργαρίτου Κωνσταντινίδου, *Ἡ ἄλλοτε ἐν Πόλᾳ τῆς Ἱστορίας Ἑλληνικὴ κοινότης καὶ οἱ ἐν τῇ περιφερείᾳ αὐτῆς ἑλληνικοὶ συνοικισμοὶ (1540 - 1796)*, «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τόμ. ΙΒ', τεύχος οβ', Δεκέμβριος 1913, σ. 510· Ντίνου Κονόμου, *Κρητικοὶ στὴ Ζάκυνθο*, ἔκδοσις «Παγκρητίου ἐνώσεως Ἀθηνῶν», Ἀθήνα 1970 καὶ τοῦ ἴδιου *Ἱστορικὲς εἰκόνες τῆς Παναγίας στὴ Ζάκυνθο*, Ἀθήνα, 1973, σσ. 11 - 58. Πρβλ. P. Kandler, *Colonie di Greci nell' Istria e provincie vicine in questi ultimi tre secoli*, «L'Istria» anno V, N° 23, 1850,

σ. 155 καὶ τοῦ ἴδιου, *Ultima Colonia di Greci trasportata in Istria*, 6. π., anno VII, N° 15, 1852, σ. 30· Ν. Β. Τωμαδάκη, *Οἰκογένεια Salamon-Σολωμοῦ ἐν Κρήτῃ*, «ΕΕΒΣ», τόμ. 14 (1938), σ. 163, σημ. 5, ὅπου σχετικὴ βιβλιογραφία· Μ. Ι. Μανούσακκα, *Ἡ παρὰ Τριῶν ἀπογραφή τῆς Κρήτης (1644)*, «Κρητικὰ Χρονικά», Γ' (1949), σ. 42 καὶ Ντίνου Κονόμου, *Κρήτη καὶ Ζάκυνθος*, Ἀθήνα 1968, σ. 5 κ. ἐ., ὅπου καὶ νεώτερη βιβλιογραφία.

2. Βλ. Λ. Χ. Ζώη, *Λεξικὸν ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν Ζακύνθου*, τόμ. Α', Μέρος Α', Ἀθήνα 1963, σ. 433, ὅπου μνημονεύονται συμφωνίαι τοῦ Ἰωάννη Μοσκέτη νὰ διδάξῃ τὴν ξυλογλυπτικὴν. Πρβλ. καὶ Γερ. Η. Πεντόγαλου, *Ἡλίας ἢ Λέος Μόσχος ἀγιολόγος στὶς ἐκκλησίαις «Ἀνάληψη» καὶ «Παντοκράτορας» στὸ Λεζούρι (1664 - 1665)*, «Παρνασσός», ΙΣΤ', 1 (1974), σ. 35.

Ίδιαίτερα ό φιλόξενος έπτανησιακός χώρος από τόν ΙΖ΄ αιώνα κι ύστερα θά προσφέρη στους Κρήτες καλλιτέχνες τις άπαραίτητες προϋποθέσεις για τή δουλειά τους. Στο χώρο αυτόν βασικά θά αναπτυχθῇ ή έκκλησιαστική τέχνη (ξυλογλυπτική και άγιογραφία).¹

Στήν Κεφαλονιά από τις άρχές του ΙΖ΄ αιώνα μέχρι και τις άρχές του ΙΗ΄, έπισημαίνεται ένας συνεχής όργασμός στην άνοικοδόμηση. Είναι επάκόλουθο των καταστρεπτικών σεισμών που σέ συχνές περιόδους συνταράσσουν τό νησί και δέν αφήνουν τίποτε όρθιο. Σ΄ όλη αυτή τήν περίοδο, όπως αναφέρεται, φοβερά πλήγματα έπαθαν οί ναοί και τά μοναστήρια του νησιού² και ό έρευνητής των έκκλησιαστικών έγγραφων, που σώζονται σήμερα, διαπιστώνει τό μεγάλο ένδιαφέρον των κατοίκων του νησιού για τήν άνοικοδόμηση και ανακαίνιση των έκκλησιών, στίς όποιες, χάρη στα σημαντικά έσοδά τους, εξασφαλίζεται βαρύτιμη έσωτερική διακόσμηση.³

Οί άγιογραφίες, τά περίφημα ξυλόγλυπτα τέμπλα, οί φορητές εικόνες, τά σκαλιστά κουβούκλια μαρτυρούν τό άφθονο χρήμα που διατέθηκε γι΄ αυτόν τόν σκοπό και τήν παρουσία άξιόλογων καλλιτεχνών στο νησί.⁴

1. Βλ. Ντίνου Κονόμου, *Ναοί και Μονές στη Ζάκυνθο*, Άθήνα 1964, σ. 9 και Κατερίνας Χαριάτη, *Ή Τέχνη στα Έφτάνησα*, «Έπτάνησος» (Ήφιέρωμα στα εκατόχρονα της Ένώσεως (1864 - 1964), είσαγωγή - επιμέλεια Σπύρου Μυλωνά), Άθήνα 1964, σσ. 335 - 338. Πρβλ. και Α. Χ. Τσίτσα, *Ή Έκκλησία της Κερκύρας κατά τήν Λατινοκρατίαν 1267 - 1797*, Κέρκυρα 1969, σσ. 122 - 123.

2. Βλ. Η. Τσιτσέλη, *Κεφαλληνιακά Σύμμικτα*, τόμ. Β΄, Άθήναι 1960, σσ. 420, 422 κ. ά. και Γερ. Η. Πεντόγαλου, *Νέες πληροφορίες από ανέκδοτα κείμενα για τους σεισμούς της Κεφαλληνίας τό 1636 και 1638*, «Παρνασσός», τόμ. ΙΕ΄, άρ. 3 (1973), σσ. 390 κ. έ.

3. Άξιόλογες μαρτυρίες βρίσκουμε στους κώδικες και στα οικονομικά κατάστιχα των ένοριακών ναών και των

μοναστηριών, που άνήκουν στον ΙΖ΄ αιώνα και που φυλάσσονται στο Τοπικόν Ίστορικόν Άρχεϊον του νησιού. Στα βιβλία αυτά σχετικά με τήν άνοικοδόμηση καταγράφονται συμφωνίες, όνόματα μαστόρων και καλλιτεχνών, άγορές υλικών και πληρωμές.

4. Βλ. Ντίνου Κονόμου. *Ή χριστιανική τέχνη στην Κεφαλονιά*, Άθήνα 1966, σσ. 8 και 15 (όπου αναφέρεται ότι: «Σ΄ όλο τόν ιζ΄ αιώνα εργάστηκαν για τις έκκλησίες της Κεφαλονιάς όνομαστοί Κρητικοί άγιογράφοι»).

Τόν πλοϋτο των μοναστηριών της Κεφαλονιάς στην περίοδο αυτή (ΙΖ΄ αι.) και τά χρήματα που ξόδευσαν για τήν καλλιτεχνική ανακαίνιση των ναών τους τά διαπιστώνει ό έρευνητής μέσα από τους κώδικες και τά κατάστιχα των μονών, που σώζονται στο έκκλησιαστικό τμήμα του Τοπικού Ίστο-

Ἡ παρουσία τῶν Μοσκέτηδων ἔχει ἐπισημανθῇ πολλὰς φορές στὸν ἐπτανήσιακὸ χῶρο καὶ ἐντοπίζεται μιὰ συνεχὴς διακίνησή τους ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο στὴν Κεφαλονιά καὶ ἀντίθετα.¹

Ἔτσι ὁ Ἡλίας Τσιτσέλης μᾶς πληροφορεῖ ὅτι στὰ 1657 οἱ Ἰωάννης καὶ Ἀντζολος (ἢ Ἀγγελος) Μοσκέτηδες ἐργάζονται στὸν ναὸ τῆς Ἀνάληψης στὸ Ληξούρι.² Ὁ ἴδιος μᾶς δηλώνει τὴν παρουσία τοῦ Ἰω-

ρικοῦ Ἀρχεῖου τῆς Κεφαλονιάς. Ἀκόμη σαφὴ εἰκόνα μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ ὁ ἐρευνητὴς ἀπὸ τὴ συλλογὴ φωτογραφιῶν, εἰκόνων κουβουκλιῶν κ.λ.π., ποὺ φυλάσσονται στὸ Ἱστορικὸ καὶ Λαογραφικὸ Μουσεῖο τοῦ νησιοῦ (βλ. εἰδικὰ φακ. «Ἐκκλησιαστικὴ Τέχνη (Ζωγραφικὴ)» καὶ «Ἐκκλησιαστικὴ Τέχνη (Γλυπτικὴ)»).

1. Γιὰ τὴν παρουσία τῶν Μοσκέτηδων στὴν Ἐπτάνησο βλ. Ντίνου Κονόμου, *Χριστιανικὴ Τέχνη στὴν Κεφαλονιά*, ὁ. π., σ. 29, τοῦ ἴδιου, *Ναοὶ καὶ Μονὲς στὴ Ζάκυνθο*, ὁ. π., σ. 62, τοῦ ἴδιου, *Ἐκκλησίες καὶ μοναστήρια στὴ Ζάκυνθο*, Ἀθήνα 1967, σ. 11, τοῦ ἴδιου, *Κρητικοὶ στὴ Ζάκυνθο*, ὁ. π., σσ. 45 - 46, Δημ. Λουκάτου, *Κεφαλονίτικη λατρεία*, Ἀθῆναι 1946, σ. 39. Πρβλ. καὶ Μαρία Καζανάκη, *Ἐκκλησιαστικὴ ξυλογλυπτικὴ στὸ Χάνδακα τὸ 17 αἰῶνα*, «Θησαυρίσματα», 11 (1974), σ. 254, σημ. 13.

2. Βλ. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Α', Ἀθήναι 1904, σ. 375. Ὁ Τσιτσέλης ἐδῶ ἀγνοεῖ τὴν κρητικὴ καταγωγὴ τῶν Μοσκέτηδων, γιὰτὶ ἀναφέρει σχετικὰ: «τῷ 1657 ἀπαντῶμεν τοὺς Ἰωάννην καὶ Ἀγγελο Μοσκέτην ἄγνωστον ἂν Κεφαλλήνας ἢ ὄχι ἐργασθέντας ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀναλήψεως τοῦ Ληξουρίου». Ἡ πληροφορία τοῦ Τσιτσέλη σχετικὰ μόνο μὲ τὸν Ἰωάννη Μοσκέτη ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀπὸ νοταριακὴ πράξη μὲ τὴν ὁποία, στίς 7 Μαρτίου 1658, οἱ συναδελφοὶ τοῦ ναοῦ

τῆς Ἀνάληψης «πουλοῦν τοῦ μ(σέ)ρ Ἰωάννη Καρήδι καὶ τῆς κληρονομι(ᾶς) τοῦ ποτ(έ) μ(ισέ)ρ Βυτῶρον ἀδελφοῦ ἑνα βατζέλι σιτάρι ὁποῦ ἔδηνε πάχτω τῆς Κληρονομι(ᾶς) τοῦ ποτ(έ) S (ignor) Ντζόρτζη Μαγουλά... διὰ δουκάτα 19, ἥτη δέκα ἐνέα τὰ ὅπια τὰ ἔλαβαν οἱ ἄνοθεν γαστάλδι καὶ τὰ ἐπαράδωσαν τοῦ S(ignor) Ντζουανε ινταριαδόρου ὅπου ἦχε νὰν τὰ λάβῃ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν διὰ τα διάστηλα ὁποῦ ἐφτησσε». Βλ. τὴν νοταριακὴν πράξιν στὸ Τοπικὸν Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Κεφαλληνίας (στὸ ἐξῆς Τ.Ι.Α.Κ.), Νοταριακὸν Ἀρχεῖον, Φ.Π 27, Νοτάριος Πασχάλης Ἀπόστολος, βιβλ. ἐτῶν (1654 - 1660), φ. 103r - 103v, ὅπου ὑπογράφει καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν συναδελφῶν τοῦ ναοῦ. Δὲν εἶχε ἐξακριβωθῇ μέχρι τώρα ποιά συγγένεια ὑπῆρχε ἀνάμεσα στοὺς Ἰωάννη καὶ Ἀντζολο Μοσκέτηδες. Ὁ Ντίνος Κονόμος, *Ἡ Χριστιανικὴ Τέχνη στὴν Κεφαλονιά*, σ. 29, πιθανολογεῖ ὅτι πρόκειται γιὰ δύο ἀδελφία. Στὸν ἴδιο ὅμως, *Ναοὶ καὶ Μονὲς στὴ Ζάκυνθο*, σ. 121, βρίσκομε τὴν πληροφορίαν, ὅτι ὁ Ἀγγελος Μοσκέτης φέρεται ὡς «τοῦ ποτὲ Τζάνε». Καὶ ἀπὸ ἀρχειακὴ ἐρευνα στὸ Τ.Ι.Α.Κ. ἀντλοῦμε τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ πατέρας τοῦ Ἰωάννη Μοσκέτη ὀνομαζόταν Λέανδρος. Οἱ σχετικὲς ἀναγραφὲς ὅπου ὁ Ἰωάννης Μοσκέτης ὑπογράφει ὡς μάρτυρας ἀναφέρουν: «Τζάνης Μοσκέτης του ποτε Λιαντροῦ», Νοταριακὸν Ἀρχεῖον, Φ.Π. 27, Νοτάριος

άννη στη Ζάκυνθο.¹ Πάντως την πρώτη μαρτυρία για τους Μοσκέτηδες στην Κεφαλονιά την έχουμε από τον Λεωνίδα Ζώη, που μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ὁ Ἰωάννης Μοσκέτης στὰ 1635 σκαλίζει τὰ διάστηλα τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Χαβριάτων.² Ἀπὸ τότε, σύμφωνα πάντα μετὸν Ζώη, ὁ Ἰωάννης Μοσκέτης ἐργάζεται συχνὰ στὴν Κεφαλονιά. Ἐτσι στὰ 1652 κατασκευάζει τὸ τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῶν Μηνιατῶν στὸ Ληξούρι καὶ στὰ 1668 μαρτυρεῖται ἡ παρουσία του στὸν ἴδιο ναό.³ Γιὰ τὸν Ἄντζολο ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ τὴν πληροφορία τοῦ Τσιτσέλη, ποὺ πιὸ πάνω ἀναφέραμε, σχετικὰ μετὸ ἔργο του στὴν Κεφαλονιά τίποτε περισσότερο δὲν ἦταν γνωστὸ μέχρι σήμερα.

Μετὰ τὰ ἔγγραφα ποὺ ἐκδίδονται παρακάτω καὶ γενικότερα μετὰ πληροφορίες ποὺ ἀντλήσαμε ἀπὸ κώδικες μονῶν καὶ ναῶν τῆς Κεφαλονιάς (ποὺ βρίσκονται στὸ Τοπικὸ Ἱστορικὸ Ἀρχεῖο στ' Ἀργοστόλι) προσ-

Πασχάλης Ἀπόστολος, βιβλ. ἐτῶν (1648 - 1654), φ. 11Γ, χρον. ἔγгр. 10.3.1649 καὶ ὁ.π., φ. 31V, χρον. ἔγгр. 17.9.1649, «*Τζουάννης Μοσκέτης τοῦ ποτε Λεάνδρου*». Ἐτσι διασαφηνίζεται ὅτι δὲν ὑπῆρχε τουλάχιστον συγγένεια πρώτου βαθμοῦ ἀνάμεσα στοὺς δύο Μοσκέτηδες. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς παραπάνω δύο ξυλογλύπτες, στὰ 1636 (26 Ἰουλίου) σημειώνεται στὴν Κεφαλονιά ἡ παρουσία τῆς Μαρίας Σκλαβοῦνας συζύγου τοῦ «μίσερ» Μπόρτολου Μοσκέτη, τῆς ὁποίας τὴ διαθήκη συντάσσει ὁ Νοτάριος Πέτρος Σάρλος, ποὺ μένει ἄγνωστη ἡ συγγενικὴ σχέση της μετὸς ξυλογλύπτες. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ. Νοταριακὸν Ἀρχεῖον, Φ.Σ 3, βιβλ. ἐτῶν (1630 - 1641, φ. 260Γ.

1. Βλ. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Β', σ. 640, ὅπου, ἐδῶ, ἀντίθετα μετὰ τὴν πληροφορία τοῦ Α' τόμου, ὁ συγγραφέας ὁμιλεῖ γιὰ κρητικὴ καταγωγή τοῦ Ἰωάννη Μοσκέτη.

2. Βλ. Α. Χ. Ζώη, *Λεξικὸν Ἱστορικὸν καὶ Λαογραφικὸν Ζακύνθου*, ὁ. π., σ. 433. Ἡ πληροφορία τοῦ Ζώη

σχετικὰ μετὰ τὴν ἐργασία τοῦ Ἰωάννη Μοσκέτη στὰ διάστηλα τοῦ ναοῦ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Χαβριάτων (1635), ἀντὶ πράγματι εἶναι ὀρθή, ἀσφαλῶς ἀφορᾷ τέμπλο τοῦ ναοῦ προγενέστερο ἐκείνου ποὺ σώζεται σήμερα. Γιατὶ σύμφωνα μετὰ πληροφορία τοῦ κώδικα τοῦ παραπάνω ναοῦ (καὶ μετὰ σχετικὴ ἀναγραφή τῆς χρονολογίας 1693 πάνω ἀπὸ τὴ μεσαία θύρα τοῦ τέμπλου ποὺ ὑπάρχει στὸ ναὸ σήμερα) τὰ σωζόμενα διάστηλα κατασκευάζονται στὰ 1693. Βλ. Ἀρχεῖο Ι. Ν. Ὑπεραγίας Θεοτόκου Χαβριάτων, στὸν Κώδικα τοῦ ναοῦ, φφ. 1V, καὶ 8V. Πρβλ. καὶ Γεωργίου Ν. Μοσχόπουλου, «Ὁ κώδικας τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Χαβριάτων καὶ τρία ἀνέκδοτα ἀρχιεπισκοπικὰ ἔγγραφα (ΙΖ' καὶ ΙΗ' αἰ.)», «Κεφαλονίτικες Ὠρεές», 1 (1974), σσ. 46 - 47 καὶ Εὐθ. Γ. Κουρούκλη, *Κεφαλληνιακὰ ἔγγραφα τῆς Ἐνετοκρατίας*, «Ἑλληνικά», 5, τεύχ. 1 (1932), σ. 91, σημ. 1.

3. Βλ. Α. Χ. Ζώη, *Λεξικὸν Ἱστορικὸν καὶ Λαογραφικὸν Ζακύνθου*, ὁ. π., σ. 433.

φέρονται νέα στοιχεία για τὰ ἔργα τόσο τοῦ Ἰωάννη ὅσο καὶ τοῦ Ἀντζόλου Μοσκέτη στὸ νησί.

Ἔτσι γιὰ τὸν πρῶτο μαθαίνομε ὅτι στὰ 1646 ὑπογράφει συμφωνία μετὰ τὸν Φαράντο Λούζη νὰ φιλοτεχνήσῃ τὸ τέμπλο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη στὸ μοναστήρι Κρυονέρι τῆς περιοχῆς Θηνιάς.¹ Ἀπὸ τὴν ἴδια συμφωνία συνάγεται ὅτι ὁ Ἰωάννης Μοσκέτης πρὶν ἀπὸ τὸ 1646 εἶχε κατασκευάσει καὶ τὸ τέμπλο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς στὸ μοναστήρι τοῦ Ταφιοῦ.²

Ἐννιά χρόνια ἀργότερα, τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1655, ἐπισημαίνεται ἡ παρουσία τοῦ Ἰωάννη Μοσκέτη στὸ Ληξούρι, ὅπου λαβαίνει προκαταβολὴ 23 ρεάλια γιὰ τὴν ἐργασία ποὺ πρόκειται ν' ἀρχίσῃ στὸν ναὸ τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος, ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸν Κώδικα τοῦ ἴδιου ναοῦ, ποὺ σώζεται σὲ καλὴ κατάσταση στὸ Ἀρχεῖο.³

Κατὰ τὴν περίοδο αὕτῃ οἱ γαστάλδοι τοῦ ἀδελφάτου τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος ἀσχολοῦνται μετὰ τὴ γενικὴ ἀνακαίνιση τοῦ ναοῦ. Ἐχουν πούλῃσῃ τὸ παλιὸ τέμπλο τῆς ἐκκλησίας στὴν ἀδελφότητα τοῦ χωριοῦ Μονοπολάτα⁴ καὶ ἔχουν ἀναθέσει τὴν ἐκπόνηση τοῦ καινούργιου τέμπλου στὸν ξυλογλύπτη Ἰωάννη Μοσκέτη.⁵ Ἔτσι ἀπὸ τὸν Ὀκτώβριο

1. Βλ. ἔγγρ. 1.

2. Γιὰ τὸ μοναστήρι τοῦ Ταφιοῦ βλ. σχόλια ἐγγράφου 1. Σήμερα ἐπάνω στὸ γυναικωνίτη τοῦ ναοῦ τῆς Εὐαγγελίστριας στὰ Κηπούρια σώζεται τεμαχισμένο ἓνα παλιὸ τέμπλο τοῦ Ταφιοῦ. Δὲν μποροῦμε ὅμως μετὰ βεβαιότητα ν' ἀποδώσωμε τὴν πατρότητά του στὸν Ἰωάννη Μοσκέτη, παρόλο ποὺ ἀπὸ τὸν Κώδικα τὴν μονῆς τοῦ Ταφιοῦ δὲν προκύπτει νεώτερη κατασκευὴ τέμπλου.

3. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., Ἐκκλησιαστικὸν Ἀρχεῖον, Κώδικας Ἀγίου Σπυρίδωνος Ληξουρίου, ἐτῶν 1608 - 1786, φ. 142ν. Στὶς πληροφορίες τοῦ Κώδικα ἀναγράφεται μόνο τὸ μικρὸ ὄνομα τοῦ Μοσκέτη. Παρόλο ὅμως ποὺ τὸ ἐπώνυμο δὲν ἀναφέρεται καθόλου, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι πρόκειται γιὰ τὸν Μοσκέτη, γιατί λίγο παρακάτω (φ. 144r) ἐπισημαίνεται καὶ ἡ πα-

ρουσία τοῦ ξυλογλύπτη Ἀντζόλου. Ἀλλὰ ξυλογλύπτες Ἰωάννης καὶ Ἀντζόλος αὐτὴν τὴν ἐποχὴ στὴν Κεφαλονιά καὶ Ζάκυνθο μόνον οἱ Μοσκέτῃδες ἐργάζονται.

4. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., ὁ. π., φ. 140r, ὅπου ἀναφέρεται «ἐπουλίσαμε τα διαστιλα του αγιου Σπυριδωνος οπου εβγαλαμε δια ρ(εαλι)α 10,95. Εχομε να λαβομε απο το Σπιρο Μονοπολι τα διο ρεαλια για τα διαστιλα, διατι δεν εδοσε παρα τα οχτο». Προφανῶς γίνεταί κάποιο λάθος στὴν ἀφαίρεση, γιατί τὸ ἀντίτιμο τῶν διαστήλων ἦταν 10 ρεάλια καὶ 95 λίτρες, ὅποτε ὑπολείπονται 2 ρεάλια καὶ 95 λίτρες.

5. Ἀσφαλῶς δὲν πρόκειται γιὰ τὸ τέμπλο τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος, ποὺ τώρα σώζεται στὸ παρεκκλήσι τοῦ Ἀγίου Ἀνδρέα, στὸ Ματσαβινάτειο Νοσοκομεῖο στὸ Ληξούρι, βλ. Κοντογιαννάτου, *Τὸ νέο Ληξούρι (1954 -*

τοῦ 1655 συγκεντρώνουν τὰ κατάλληλα ξύλα γιὰ τὰ διάστηλα, ποὺ πολλὰ ἀπ' αὐτά, κυρίως τὰ λάρζινα (πρέπει νὰ σημειωθῇ) ἔχουν τὴν προέλευσή τους ἀπὸ τὴ Βενετία.¹

Στις 14 Νοεμβρίου τοῦ ἴδιου χρόνου (1655) «ὁ μισὲρ Τζανῆς ἰνταγιαδόρος ἔλαβε ρεάλια 20» καὶ στίς 8 Φεβρουαρίου 1656 ἓνα ζευγάρι σεντόνια καὶ 6 ρεάλια ἔναντι τῆς δουλειᾶς του στὸν ναό.²

Τὸν Μάρτιο τοῦ 1656 ἐπισημαίνεται ἡ παρουσία στὸν ἴδιο ναὸ τοῦ Ἀντζόλου Μοσκέτη. Ἡ μαρτυρία ἀναφέρεται σὲ πληρωμὴ τοῦ ξυλογλύπτη ἀπὸ τὸν Δράκο Τυπάλδο. Στὴ σχετικὴ ἐνθύμιση ποὺ σώζεται στὸν Κώδικα τοῦ ναοῦ διαβάζομε : «1656 Μαρτίου 6 ἔδωσε ὁ ἄντικρος [Δράκος Τυπάλδος] τοῦ Ἀντζόλου ἰνταγιαδόρου ρεάλια μισό. 1656 Μαρτίου 26 στὸν ἴδιο ρεάλια μισό. Ἀκόμα ἔδωσε τοῦ ἰνταγιαδόρου σὲ κρασί ρεάλια 19».³

Πάντως τὸ κύριο ἔργο τοῦ ἀναφερόμενου τέμπλου φαίνεται ὅτι ἀνήκει στὸν Ἰωάννη Μοσκέτη, μὲ τὸν ὁποῖο οἱ γαστάλδοι τοῦ ναοῦ θὰ ἔκλεισαν ἀρχικὰ καὶ τὴν συμφωνία, καὶ ὅτι ὁ Ἀντζόλος ἦλθε λίγο ἀργότερα (μετὰ τὴ συμφωνία) καλεσμένος ἀπὸ τὸν συνεπώνυμό του νὰ τὸν βοηθήσῃ στὸ ἔργο. Τοῦτο συνάγεται ἀπὸ τίς συχνὲς μαρτυρίες πληρωμῆς του στὸν κώδικα,⁴ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι αὐτὸς λαβαίνει τὴν προκαταβολὴ τῶν 23 ρεαλίων τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1655, καὶ ἀπὸ τὴν ἐνθύμηση τῶν γαστάλδων, στίς 10 Νοεμβρίου τοῦ 1656, ὅπου ἀναφέρεται ἓνας μόνον ξυλογλύπτης νὰ ἔχῃ ἀναλάβῃ τὴν κατασκευὴ τῶν διαστήλων μὲ τὸ ἀντίτιμὸ τῶν 107 ρεαλίων. Σχετικὰ ἡ μαρτυρία ἀναφέρει : «1656 μηνὶ Νοεμβρίου 10. Θύμηση βάνουμε κάτωθι ὅτι ἐσκοδέραμε ἀπὸ τοὺς χριοφειλέτες τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ὡς φαίνονται οἱ παρτίδες τοὺς ἀπογραμμένους ὑπὸ χειρὸς μου ὀμπρός. Καὶ τί εἶναι σκοδεραμένο τὸ ὁποῖο τὸ ἐξοδιάσαμε καὶ ἐδώσαμε τοῦ μαστόρου τοῦ ἰνταγιαδόρου ποὺ ἔφκιασε τὰ διάστηλα τὸν εἴχασι βαλμένο διὰ ρεάλια ἑκατό. Καὶ ἑπτὰ τὸ χάρισμά του, ἤγουν ἡ ὁλότης ρεάλια 107. Ὅ,τι ἐσκοδέραμε, ἐδώσαμε.

1970), Ἀθῆναι 1971, σ. 32, γιὰ τὰ 1721 - 1722 ἀναφέρεται κατασκευὴ νέου τέμπλου στὸν Ἅγιο Σπυρίδωνα, βλ. Τ.Ι.Α.Κ., δ. π., φφ. 60^ρ καὶ 97^ρ.

1. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., δ. π., φ. 140^ρ, ὅπου μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναγράφονται «4 ταβλόνια ἀπὸ τὴ Βενετία».

2. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., δ. π., φ. 142^ρ. Τὰ πρῶτα 20 ρεάλια δανεῖζουν στὴν

ἐκκλησία γιὰ νὰ πληρωθῇ ὁ Ἰωάννης Μοσκέτης οἱ Δημήτριος Ἀρδαβάνης, Ληξουριώτης Τυπάλδος, Ὁράντζος Πασχάλης, Ὁράντζος Ἀννίνος, Παῦλος Ἀβράμης, Δράκος Δελλαπόρτας καὶ Γιαννάκης Τυπάλδος.

3. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., δ. π., Φ. 144^ρ.

4. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., δ. π., φ. 142^ν. στίχ. 2, στίχ. 14 - 30, στίχ. 34 - 36, φ. 145^ρ, στίχ. 1, φ. 138^ν, στίχ. 21.

Τὸ ἐπίλοιπο ἔχομε νὰ τὸ λάβωμε ἐμεῖς γαστάλδοι ὁ Στ. Τζουάννης Τυπάλδος καὶ ἐγὼ Ὁράντζης Ἄννιος καὶ μισερ Ὁράντζης Πασχάλης...».¹

Ἀπὸ τὴν παραπάνω ἐνθύμηση συνάγεται ἀκόμη ὅτι στὶς 10 Νοεμβρίου (ἡμερομηνία ποὺ γράφεται στὸ κείμενο) ἔχει πιά ὀλοκληρωθῇ ἡ ἐργασία τοῦ τέμπλου ἀπὸ τοὺς Μοσκέτηδες, ἀλλ' ὅμως ὁ ἱνταγιαδόρος δὲν ἐξοφλήθηκε. Πράγματι ἀπὸ λεπτομερεῖς ἀναγραφὰς ἐξόδων ποὺ ἀκολουθοῦν μαρτυρεῖται ὅτι ὡς τὴν ἡμερομηνία αὕτῃ μόνον 34 ρεάλια καὶ 10,4 λίτρες εἶχαν δοθῇ στὸν ξυλογλύπτη ποὺ εἶχε ἀνλάβει τὴν ἐκτέλεση τοῦ ἔργου.²

Ἔτσι ὁ Ἰωάννης Μοσκέτης, σύμφωνα μὲ τὰ νέα στοιχεῖα καὶ μὲ τὶς παλιότερες πληροφορίες (Τσιτσέλη καὶ Ζώη, ὁ. π.) ἐργάζεται στὴν Κεφαλονιά στὰ 1635, 1646, 1649, 1652, 1655 - 1656, 1657,³ 1661,⁴ 1668, μία περίοδο δηλαδὴ γύρω στὰ 35 χρόνια, μὲ μεγάλα κενὰ ἀπουσίας, κατὰ τὰ ὁποῖα ἦ βρισκόταν στὴ Ζάκυνθο ἢ τὰ στοιχεῖα εἶναι ἐλλιπῆ ἀκόμη γιὰ τὴν ἐντόπισή του.

Ἡ δράση τοῦ Ἀντζόλου Μοσκέτη στὴν Κεφαλονιά σημειώνεται 12 χρόνια ἀργότερα ἀπὸ τὴν πρώτη παρουσία του στὴ νησὶ (1656 στὸν ναὸ τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος ποὺ ἀναφέραμε). Ἔτσι ἀπὸ τὸ 1668 ἕως τὸ 1672, σχεδὸν ἐπὶ μία ὀλόκληρη τετραετία, συνάπτει συμφωνίες καὶ ἐργάζεται στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Γερασίμου τῶν Ὁμαλῶν.⁵

Στὶς 10 Ἰουλίου τοῦ 1668 συνάπτεται ἡ πρώτη συμφωνία τοῦ Ἀντζόλου μὲ τὸν ἡγούμενο τοῦ μοναστηριοῦ Κλήμη Βάλσαμο.⁶ Ἡ συμφωνία ἀφορᾷ στὴν κατασκευή τοῦ τέμπλου τῆς παλιότερης ἐκκλησίας (τῆς «μέσα») τοῦ μοναστηριοῦ, ποὺ εἶχε χτιστῇ μέσα στὸν περίβολο καὶ ἦταν ἀφιερωμένη παλιότερα στὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου καὶ ὅπου ἀργότερα τοποθετήθηκε τὸ λείψανο τοῦ Ἀγίου.⁷ Ἡ πληροφορία

1. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., ὁ. π., φ. 138^v.

2. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., ὁ. π., φφ. 138^v - 139^r.

3. Τὴν παρουσία τοῦ Ἰωάννη Μοσκέτη στὴν Κεφαλονιά στὰ 1657, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μαρτυρία τοῦ Τσιτσέλη, ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, δηλώνει καὶ ἰδιόχειρη ὑπογραφή του ὡς μάρτυρα. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., Νοταριακὸν Ἀρχεῖον, Φ.Α 43 - 44, Νοτάριος, Ἀρδαβάνης Δῆμος, βιβλ. ἐτῶν (1650 -

1684), φ. 97^v, ἔγγρ. μὲ χρον. 10.8. 1657.

4. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., Νοταριακὸν Ἀρχεῖον, Φ.Β 58 - 59, Νοτάριος Βρυώνης Δημήτριος, βιβλ. ἐτῶν (1658 - 1662), φ. 255^v, ἔγγρ. μὲ χρονολ. 21.2.1661, ὅπου ὑπογράφει ὡς μάρτυρας.

5. Βλ. ἔγγρ. 2, 3 καὶ 4.

6. Βλ. ἔγγρ. 2.

7. Γιὰ τὴν ἐκκλησίαν αὕτῃ βλ. σχόλια ἔγγρ. 2.

αυτή είναι εξαιρετικά πολύτιμη, γιατί έτσι έντοπίζουμε, σχεδόν με βεβαιότητα, τόν ξυλογλύπτη του περίφημου τέμπλου της παλιάς έκκλησίας του μοναστηριού των Όμαλών, τὸ ὁποῖο με μικρή προέκταση δεξιά καὶ ἀριστερά σώζεται μέχρι σήμερα στὴ μικρὴ έκκλησία του Ἀγίου, πού ἀνοικοδομήθηκε στὴν ἴδια θέση ὕστερα ἀπὸ τοὺς σεισμούς τοῦ 1953.¹

Πράγματι ὁ Μοσκέτης ἀρχίζει τὴν ἐργασία (με ξύλα, πού, ἂν ἀκολούθησε τὴν συμφωνία, προμηθεύτηκε ἀπὸ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῆς Γρούσπας) καὶ τὸ 1669 ἔχει προχωρήσει στὴν κατασκευὴ τῶν διαστέλων. Γιατὶ σὲ σχετικὴ σημείωση τοῦ Κώδικα τῆς μονῆς τοῦ Ἀγίου Γερασίμου, τῶν ἐτῶν 1603 - 1672, ἀναφέρεται: «1669 Μαρτίου 28, τὴν σήμερον ὁ μισερ Ἀντζολος ἰνταγιαδόρος τὸ ἐπίκλην Μοσκέτης ἔλαβε μετρίτὰ ρεάλια δώδεκα, τὰ ὁποῖα ἀγροικῶνται διὰ τὰ διάστημα τῆς ἐκκλησίας. Ἡ ὁλότης εἶναι τὰ πρῶτα καὶ ὕστερα ρεάλια εἰκοσιτρία, ἥτοι 23²».

Ἡ ὁλοκλήρωση ὅμως τῆς κατασκευῆς τοῦ τέμπλου καὶ τοῦ Κουβούκλιου, τὸ ὁποῖο, παρόλο πού δὲν περιεχόταν στὴν ἀρχικὴ συμφωνία, ὁ ἴδιος κατασκεύασε (ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὸ ἔγγρ. 3) χρονολογεῖται στὶς 29 Δεκεμβρίου 1671. Γιατὶ κατὰ τὴν ἡμερομηνία αὐτὴ ὁ ξυλογλύπτης ἐξοφλεῖται με 76 ρεάλια «καὶ κράζεται πληρωμένος καὶ εὐχαριστημένος», με τὴν ὑποχρέωση, ὅταν ἐπιστρέψῃ [ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο] νὰ τελειοποιήσῃ, ἴσως, κάποιες μικρολεπτομέρειες «... ὑπόσχοντας εἰς τὸν γυρισμὸν του νὰ τελειώσῃ εἰς ὅ,τι εἶναι ἀπόστα»³).

Στὶς 3 Φεβρουαρίου τοῦ 1672, 26 μέρες ἀργότερα, ὁ Ἀντζολος Μοσκέτης φαίνεται ὅτι δὲν ἔχει ἀκόμη ἀναχωρήσει γιὰ τὴ Ζάκυνθο, πού εἶχε προγραμματίσει. Προτιμᾷ νὰ κλείσῃ προηγουμένως νέα συμ-

1. Τὸ τέμπλο αὐτό, παρόλο πού δὲν φέρει ἐνυπόγραφη ἐνδειχὴ τοῦ τεχνίτη, μπορούμε σχεδόν με βεβαιότητα νὰ τὸ ἀποδώσωμε στὸν Ἀντζολο Μοσκέτη. Τοῦτο συνάγομε: α) ἀπὸ τὴν σύγκρισή του με ἔργο τοῦ ἰδίου ξυλογλύπτη στὸ ναὸ τῆς Ἀγίας Αἰκατερίνης ἢ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν στὸ προάστιο Κῆποι, στὴ Ζάκυνθο, βλ. Ντίνου Κονόμου, *Ναοὶ καὶ μονὲς στὴ Ζάκυνθο*, σσ. 121 καὶ 122 καὶ β) τὴ σύγκριση πού κάνει ὁ Κονόμος τοῦ Μοσκέτη με τὸν ξυλογλύπτη Μανιὸ

Μαγκανιάρη, τοῦ ὁποίου ἡ τεχντροπία θυμίζει τὸ σωζόμενο τέμπλο τῆς παλιάς ἐκκλησίας στὴ μονὴ τοῦ Ἀγίου Γερασίμου, βλ. Ντίνου Κονόμου, *Κρητικοὶ στὴ Ζάκυνθο*, σ. 45 καὶ τοῦ ἰδίου, *Ναοὶ καὶ μονὲς στὴ Ζάκυνθο*, σ. 18, ὅπου ἀπεικονίζεται ἔργο τοῦ Μανιοῦ Μαγκανιάρη κατασκευασμένο στὰ 1659.

2. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., Ἐκκλησιαστικὸν Ἀρχεῖον Κώδικα Μονῆς Ἀγίου Γερασίμου, ἐτῶν 1603 - 1672, φ. 444v.

3. Βλ. ἔγγρ. 3.

φωνία στο μοναστήρι του Ἀγίου Γερασίμου, την οποία υπόσχεται νὰ πραγματοποιήσῃ μετὰ τὴν ἐπιστροφή του ἀπὸ τὸ ταξίδι.¹

Ἔτσι κατὰ τὴν παραπάνω ἡμερομηνία, συμφωνεῖ μὲ τὸν ἡγούμενο τῆς μονῆς Κλήμη Βάλσαμο νὰ κατασκευάσῃ τὰ διάστηλα καὶ τὸ κουβούκλιο τῆς ἐκκλησίας, ποὺ εἶχε χτιστῇ ἔξω ἀπὸ τὸν περίβολο καὶ εἶχε ἀφιερωθῇ στὸν Ἅγιο Γεράσιμο, μὲ τὸ ποσὸ τῶν 60 ρεαλίων.

Δὲν γνωρίζομε ἂν τελικὰ πραγματοποιήθηκε ἡ δευτέρη αὐτὴ συμφωνία τοῦ Ἀντζόλου Μοσκέτη, γιατί μέχρι σήμερα δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα, ποὺ νὰ μαρτυροῦν τοῦτο. Πάντως εἶναι πολὺ πιθανὸν ὁ ξυλογλύπτης νὰ τήρῃσῃ τὴν υπόσχεσή του, γιατί (σύμφωνα πάντα μὲ τὸ ἴδιο ἔγγραφο) λαβαίνει τὴν ἡμέρα ἀκριβῶς τῆς συμφωνίας σὰν προκαταβολὴ γιὰ τὴ δουλειά του, ««δύο ζευγάρια σεπτόνια σκούλινα, τὸ ἓνα ζευγάρι δουλεμένο μὲ τὸ βελόνι, πλατειὰ τὰ μέγδα του μίαν ἀπαλάμην καὶ τὸ ἄλλο ζευγάρι εἶναι τῆς μόδας, μὲ δύο δάκτυλα ξόμπλι», ποὺ τὰ ὑπολόγισαν στὸ ποσὸ τῶν 25 ρεαλίων καὶ ἀκόμη 4 ρεάλια μετρητά.»²

Ὑστερα, κι ἂν ὁ Μοσκέτης πραγματοποιήσῃ τὴν συμφωνία του καὶ κατασκευάσῃ τὸ τέμπλο καὶ τὸ κουβούκλιο τῆς ἔξω τοῦ περιβόλου ἐκκλησίας, καὶ πάλι τὸ σωζόμενο σήμερα σὲ τεμάχια καὶ φυλαγμένο στὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου τέμπλο τοῦ μεγάλου ναοῦ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τοῦ Μοσκέτη, γιατί στὰ 1703 - 1707 ὁ ναὸς χτίζεται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ κατασκευάζεται νέο τέμπλο, ποὺ κοστίζει 220 ρεάλια καὶ ποὺ ἀνάμεσα στοὺς ξυλογλύπτες ποὺ ἐργάστηκαν σημειώνεται τὸ ὄνομα κάποιου «μαστοροπιέρου ἰνταγιαδόρου».³

Τὰ ἔγγραφα ἐκδίδονται διπλωματικά. Ἀναλύονται κανονικὰ οἱ βραχυγραφίες, μὲ ἐξαίρεση τὴ βραχυγραφία τοῦ «καὶ» ἡ ὁποία ἀναλύεται σιωπηρὰ. Διατηρεῖται ἡ ὀρθογραφία τῶν κειμένων, ἀλλὰ ρυθμίζεται ἡ στίξις καὶ τὰ κεφαλαῖα γράμματα, ὅπως ἡ ἀνάγκη ἀπαιτεῖ. Τὰ ἀποσπάσματα τῶν ἐγγράφων ποὺ χρησιμοποιήθηκαν στὴν εἰσαγωγὴ δόθηκαν ὀρθογραφημένα καὶ ἀναλύθηκαν σιωπηρὰ οἱ λίγες βραχυγραφίες ποὺ ὑπῆρχαν σ' αὐτά. Δὲν γίνεται ὅμως τὸ ἴδιο καὶ μὲ τὰ ἀποσπάσματα ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὰ σχόλια καὶ στίς σημειώσεις, ὅπου δίνεται τὸ κείμενο ὅπως ἀκριβῶς ἔχει.

1. Βλ. ἔγγρ. 4.

2. Βλ. ἔγγρ. 4.

3. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., ὁ. π., Κώδικα 1 μονῆς Ἀγίου Γερασίμου ἐτῶν 1675 - 1763, φφ. 62^Γ - 63^Ν καὶ 72^Ν, ὅπου στὸ φ. 72^Ν σχετικὰ μὲ τὸ τέμπλο ἀναφέ-

ρεται: «...ἀρχήσανε 1705 το τέμπλον οκτωβριον 11, το ετελειοσαν εως εἰς τους 1707 απριλλιον 10... ελαβαν δια πληρωμὴ τους ρεαλια 220». Πρβλ. καὶ Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Β', σ. 226.

ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

1. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΜΟΣΚΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΤΕΜΠΛΟΥ ΤΟΥ ΝΑΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΣΤΟ ΚΡΥΟΝΕΡΙ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΟΝΙΑΣ.*

1646

Ἰανουαρίου 20

Τ.Ι.Α.Κ., Νοταριακὸν Ἀρχεῖον, Φ.Α. 44, βιβλίο, 3, Νοτάριος Δῆμος Ἀρδαβάνης**, (1643 - 1650), φ. 90^ρ - 90^ν.

Περὶ ληψῆς: Ὁ Κρητικὸς ξυλογλύπτης Ἰωάννης Μοσκέτης συνάπτει συμφωνία μετὸν Φαράντο Λουζῆ νὰ κατασκευάσῃ τὰ διάστηλα στὸν ναὸ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη στὸ μοναστήρι στὸ Κρυονέρι τῆς Κεφαλονιάς. Τὰ ξύλα καὶ ἡ κατασκευὴ πρέπει νὰ εἶναι ὅμοια μετὸ τοῦ τέμπλου τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς Ταφίου, ποὺ εἶχε φιλοτεχνήσει ὁ ἴδιος ξυλογλύπτης. Ὁ Μοσκέτης ἔναντι τῆς ἐργασίας ποὺ πρόκειται νὰ ἐκτελέσῃ παίρνει «μετρίτὰ ρεάλια χοντρά δέκα» καὶ δεσμεύεται νὰ μὴ ἀναλάβῃ ἄλλη δουλειὰ στὸ νησί, πρὶν ἀποπερατώσῃ τὸ παραπάνω τέμπλο.

1646 μνη Γενναρίου ἱκοσι, τὴν σήμερον ἐν το Καγγέλο ἐμοῦ Νοταρίου ο παρὸν μάστρο Τζανῆς Μοσκέτις, /² Κριτηκὸς ἡνταγιαδόρος ἐσυνφώνησε μετὰ τοὺ παρόντος S (igno) r Φαράντος Λουζῆς καὶ περὶ ὑπο /³ σκεσι ο ανοθ(εν) μαστρο Τζουαννης νὰ φτιασι καὶ δουλέψῃ τὰ διάστηλα τῆς ἐκκλησίας του ἀγίου /⁴ Ιω(ανν)ου τοῦ Κρίου νεροῦ με ξηλα ολολάρζηνα, τὴν ὁπλὴν ξυλὴν νὰ τὴν ἡχε βαλῇ ἀπὸ λόγον /⁵ του ο αὐτὸς μάστορας τὰ ὁπία διαστηλα νὰ εἶναι ἡς το δεσένιο καὶ μονέλλο σὰν ἐκίνα ο /⁶ ποὺ ἐφτιασε στὴν ἁγίαν Παρασκεβὴν στὸν Ταφίο, καὶ καλιότερα ὅσον νυπορέσι /⁷ ἡς τὰ ὁπία νὰ εἶναι κονπράζο καὶ ὁ σταβρὸς μεγάλος, ποὺ πάγι ἀπάνο ἡς τὰ αὐτὰ διάστηλα, /⁸ ἡνταγιαδὸς καὶ λαβοραδὸς κατὰ το πὸς τοκαρι καὶ χρηζετε νὰ ἀκονπανιάρι καὶ τεριασι /⁹ με τα αὐτὰ διαστηλα. Καὶ διὰ πλερομιν τίς ανοθ(εν) δούλεψης καὶ φατοῦρας ἐσιν /¹⁰ φονησανε οτι ναν του δοσι ο S(igno) r Φαράντος μετρίτὰ

* Τὸ ἐγγράφο τοῦτο ἐπισήμανε στὸ Νοταριακὸν Ἀρχεῖον καὶ μοῦ τὸ παραχώρησε ὁ ἱστορικὸς ἐρευνητὴς ἱατρὸς Γερ. Πεντόγαλος, τὸν ὁποῖο τόσο γι' αὐτὸ ὅσο καὶ γιὰ τίς ἄλλες πληροφορίες του τὸν εὐχαριστῶ.

** Τοῦ Δήμου Ἀρδαβάνη, Νοταρίου στὴν περιοχὴ τῆς Παλικῆς, σώζονται στὸ Ἀρχεῖο 6 βιβλία ποὺ ἀνήκουν

στὴν περίοδο 1623 - 1684. Βλ. Ἀναστασίας Σιφωνίου - Καράπα, Μενελάου Α. Τουρτόγλου, Σπυρίδωνος Ν. Τρωϊάνου, *Τὸ Νοταριακὸν Ἀρχεῖον Κεφαλληνίας*, «Ἐπετηρὶς τοῦ Κέντρου Ἑρευνῆς τῆς Ἱστορίας τοῦ Ἑλληνικοῦ Δικαίου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν», 16 - 17 (1969 - 1970), Ἐν Ἀθήναις 1972, σ. 60.

ρεάλια χοντρά τῆς ^{/11} Σπανίας Νο 70, ἥτη ευδομίντα, τὰ εξιντα δύο δια την τεχνην του καὶ φατούραν καὶ τα ^{/12} οκτὸ διὰ τα ξύλα τὰ τράβα, που γινοντε ευδομηντα ος ανοθ(εν). Καὶ ἥτη τάβλες ἤχαν ^{/13} χροιαστή καὶ καρφιὰ στανοθ(εν) διαστηλα καὶ στανβρό νὰ τα διδι ο S (igno) r Φαραντος ἀπὸ ^{/14} λόγου του. Καὶ ὁμολογὶ ο μαστρο Τζανὶς ἐνόπιον εμον καὶ μαρτιρων πὸς ἔλαβε ^{/15} σε καλῶ λογαριασμὸ μετρίτα ρεαλια χοντρα δεκα καὶ τὴν παρον ορα λαβενη ^{/16} ετερα ρεαλια τεσσσερα ποὺ ποὺ γινοντε δεκατέσσσερα καὶ ἀκομα ετερα ρεαλια ^{/17} οκτό, που με θελημα του αὐτοῦ μαστορου κονσενιαρι του παροντος ευλαβεστατου ^{/18} παπα κὺρ Φιλοθέου Κρασά διὰ νὰ αγορασουν τὴν ξύλη, ηγονν τα τράβα, που ος ανοθ(εν) ^{/19} ὑπαμε, που κανουντε ολα ρεαλια ἴκοσι δύο, οστε που μνεσκι ἀκομα νὰ λαβη ^{/20} μετρίτα ρεαλια σαραντα οκτό, τὰ ὅπια ὑπο(σ)χετε ὁ S (igno) r Φαραντος νὰ του τὰ δο ^{/21} σι καὶ πληροσι τα δουλεβοντας ο αὐτος μαστορας ησε ρατες τρεῖς, ἥγουν πρωτι ^{/22}, δευτερι καὶ τριτη στήν εξοφλησι. Καὶ νὰ μὴν ηνπορι ο αὐτος μαστροτζανὶς νὰ ^{/23} καταπιασι καὶ νὰ δουλέψι ετερι δουλία αρχιωντας τὴν παρόν, την οπιαν αρχη ^{/24} νὰ αγορικατε ἀπὸ τ' αβριο καὶ ὁμπροστά. Καὶ ἀδὲν ἤχε την ατενδερι καὶ τελιωσι ^{/25} νὰ μὴν ἦνε σοτοπόστος ο S (igno) r Λουζης νὰ του πλερονη τὴν δουλεψη ὅπου ἤχε καμωμένη ^{/26} καὶ νὰ ηνπορι ναν του παρι οπισσο ἥτη σολδι του ηθελε ηχε δομένο. Τὴν οπιαν ^{/27} δουλιαν, ος ανο(θεν) ὑπαμε υπο(σ)χετε ο μαστροτζανὶς νὰ τὴν καμι καλη, ομορ ^{/28}φι οσὰν ἐκινην της ἀγίας Παρασκεβης καὶ καλιότερι, ος ὑπαμε, καὶ οχη τιποτις ^{/29} ὀληγοτερο. Καὶ ουτος ἐμνηναν ευχαριστημενα τα διο μερι ἐνοπιον τῶν εὐλα ^{/30} βεστατων ιερέων κ(υρί)ου Φιλοθέου Κρασά, που περιλαβένη τάνοθ(εν) ρεαλια οκτὸ ^{/31} καὶ κ(υρί)ου Αντζουλου Κονβαλεα καὶ μ(ισέ)ρ Διμιτρις Λευκοκιλος καὶ θελουν υπογράψει ^{/32} βεβωνοντας καὶ τὰ διο μερι υπο χιροσ τους.

^{/33} Παπα Φι(λ)οθεος Καρς(ά)ς μαρτ(υ)ρ(ῶ) τανοθε καὶ υπογγραφα.

^{/34} Ἀγγελος ἱερεὺς ὁ Κουβαλίας μαρτιρῶν τα ἀνοθε καὶ ἡπόνγραφα

^{/35} Δημητριος Λευκοκιλος μαρτιρῶ τάνοθε

^{/36} Τζουνάνες Μοσκήτισ βεβεονο τα ανοθ(εν).

ΣΧΟΛΙΑ

Γιὰ τὴ μονὴ τοῦ Ἀγίου Ἰωάννη στὸ Κρουνέρι τῆς Κεφαλονιάς (στὴν περιοχὴ τῆς Θηνιάς) ὁ Ἡ. Τσιτσέλης ἀναφέρει, ὅτι συναντᾶται ἀπὸ τὸ 1630 «ἐχούσα ἴδιον ἡγούμενον».¹ Τελευταῖος ἡγούμενος ἀνα-

1. Βλ. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Β', σ. 357.

φέρεται ὁ Ἰωακεῖμ Κοντογούρης (1741).¹ Σήμερα δὲν ὑπάρχουν ἀπὸ τὴ μονὴ παρὰ ἐλάχιστα ἐρείπια. Ἀσφαλῶς οὔτε καὶ τὸ ἀναφερόμενο στὸ ἔγγραφο τέμπλο σώθηκε. Οἱ πληροφορίες γενικὰ γιὰ τὸ μοναστήρι εἶναι περιορισμένες, γιατί σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ Τσιτσέλη, ποὺ ἐπιβεβαιώθηκε καὶ ἀπὸ δική μας ἔρευνα στὸ Τ.Ι.Α.Κ., δὲν σώθηκε κώδικάς του.²

Ἡ συμφωνία αὐτὴ γίνεται σὲ Νοτάριο, ἀντίθετα μὲ τὶς παρακάτω, ποὺ συνάπτονται ἀπευθείας ἀνάμεσα στοὺς ἐνδιαφερομένους.³ Κατὰ παράδοξο τρόπο, ἐνῶ στὸ ἔγγραφο (στιχ. 31 - 32) ἀναφέρεται, ὅτι «... θέλουν υπογράψει βεβαιωνοντας τα διο μερι υπο χροσ τους» δὲν ὑπάρχει ἡ ὑπογραφή τοῦ Φαράντου Λούζη. Ἡ συμφωνία πραγματοποιήθηκε. Τὸν Σεπτέμβριο ὁμῶς τοῦ 1647, δηλ. σχεδὸν δύο χρόνια ἀργότερα, δὲν ἔχει ἀκόμη τελειώσει ὁ Μοσκέτης τὴν κατασκευὴ τοῦ τέμπλου. Τὶς μαρτυρίες αὐτὲς ἔχομε ἀπὸ τὴ διαθήκη τοῦ Φαράντου Λούζη, ποὺ συντάσσει στ' Ἀργυστόλι ὁ Νοτάριος Ραφαὴλ Πινιατόρος στίς 15 Σεπτεμβρίου 1647 καὶ στὴν ὁποία διαβάζομε σχετικὰ :

«... τα διάστιλα ὅπου ἐχὶ να κάμι ὁ μ(ισέ)ρ Τζανέτος Μοσκέτης ιταγιαδούρος τὸν εχο... πλερομενο εἰς σε οτι εσιβαστικαμε, ὅς διαλαμβάνοι το σκριτο μου, καὶ δὲν του χροστὸ αλο παρεξες ρεάλια ενέα, πλεο λιγοτερα, να του κάμο τὴν αποπλιορμί, καὶ δια τα ὅπια να τον εστενεβον τοσο ι πατέρες τοῦ αυτοῦ ναοῦ, ὅσον καὶ ο υἱός μου δια να τα τελιόσι καὶ τελιόνοντές τα να ἐνε ομπλιγάδος ο υἱός μου S (igno)r Γιάκουμος νὰ δίνι το χροσάφι δια να τα χροσόσουν...» (Τ.Ι.Α.Κ., Νοταριακὸν Ἀρχεῖο, Φ.Π. 33, Νοτάριος Ραφαὴλ Πινιατόρος, βιβλίον ἐτῶν 1645 - 1649, φ. 117ν.

Στίχ. 2. «S (igno)r Φαράντος Λούζης». Ἀνήκει σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς σημαντικὲς οἰκογένειες στὸ Ληξούρι, ποὺ φθάνει μέχρι τὴν ἐποχὴ μας.⁴

Ὁ Φαράντος Λούζης συναντᾶται στὰ 1621 (Νοεμβρίου 4) νὰ συνάπτῃ συμφωνία μὲ τὸν Πιέρο Μαντζαβίνο.⁵ Στὰ 1625 (Δεκεμβρίου 25) εἶναι ὑποψήφιος γαστάλδος στὸν ναὸ τοῦ Ἀγίου Σπυριδωνὸς στὸ

1. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., σ. 358.

2. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., σ. 357.

3. Παρόμοια γίνονταν οἱ συμφωνίες σχετικὰ μὲ τοὺς ξυλογλύπτες, κατὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ, στὸν Χάνδακα Κρήτης, βλ. Μαρίας Καζανάκη, ὁ. π., σ. 256.

4. Περισσότερα γιὰ τὴν οἰκογένεια Λούζη στὸν Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Α',

σσ. 335 - 344. Πρβλ. καὶ Ἀνθίμου Μαζαράκη, Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐν Βενετίᾳ, 1843, σσ. 556 - 584.

5. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., Ἐκκλησιαστικὸν Ἀρχεῖον, Κώδικας μονῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Βαρδιάων, ἐτῶν 1621 - 1810, σ. φ. 8ν.

Ληξούρι, όπου αποτυχαίνει.¹ Ἀλλὰ ἀργότερα ἐπισημαίνεται συναδελφός καὶ γαστάλδος στὸν ἴδιο ναό.² Ὁ γιὸς τοῦ Φαράντου Κωνσταντῆς Λούζης θὰ συνεχίσῃ τὴν παράδοση τῆς οἰκογένειάς του καὶ στὰ 1719 θὰ τὸν συναντήσωμε συνάδελφο καὶ γαστάλδο τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος.³ Κι ὕστερα ἀπὸ λίγα χρόνια (1746 - 1753) θὰ ἐπισημανθοῦν οἱ ἐγγονοὶ του, γιοὶ τοῦ Κωνσταντῆ, Ἀντζουλος καὶ Νικόλαος, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος γίνεται γαστάλδος τοῦ ἴδιου ναοῦ.⁴

Στίχ. 4. «μὲ ξηλα ολολάρξενα»: Συνήθως στὴν κατασκευὴ τῶν τέμπλων κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ χρησιμοποιοῦσαν ξύλο ἀπὸ κυπαρίσσι, τόσο στὴν Κεφαλονιά,⁵ ὅσο καὶ σ' ἄλλες περιοχές, ὅπου εἶχε ἀναπτυχθῇ ἡ ξυλογλυπτικὴ.⁶ Ἡ χρῆσις τῆς λάρικας (κωνοφόρου δένδρου, ποὺ δίνει ξύλο πολὺ καλῆς ποιότητος) ἦταν ἀσφαλῶς σπανιότερη, γιὰτὶ κόστιζε πολὺ. Ἡ Μαρία Καζανάκη (β. π., σ. 256, σημ. 23), μιλώντας γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ξυλογλυπτικὴ στὸν Χάνδακα κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἀναφέρει μόνον μιὰ περίπτωσι, ὅπου κατασκευάζεται «τὸ ρεστος (τοῦ σταυροῦ) ντε λάριζε».⁷ Στὴν Κεφαλονιά, ὅμως, φαίνεται πὼς τὰ ἔσοδα τῶν μοναστηριῶν καὶ τῶν ναῶν ἐπέτρεπαν τὴν εὐρύτερη χρῆσις τῆς λάρικας, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὶς μαρτυρίες ποὺ ἔχομε τόσο ἀπὸ τὰ ἐγγράφα 1 καὶ 2, ὅσο καὶ ἀπὸ ἄλλες πηγές.⁸

Στίχ. 6. «ἀγίαν Παρασκευὴν στὸν Ταφίο». Τὸ μοναστήρι τοῦ Ταφιοῦ βρισκόταν παλιότερα πολὺ κοντὰ στὴ σωζόμενη σήμερα μονὴ Κηπουραίων. Στὴ θέση του ἐρείπια μόνον ἔχουν ἀπομείνει. Σύμφωνα με τὶς πληροφορίες τοῦ Τσιτσέλη θεωρεῖται πολὺ παλιό, χωρὶς ὅμως νὰ γίνεται γνωστὸ πότε ἀκριβῶς χτίστηκε.⁹ Ἀρκετὲς μαρτυρίες γι' αὐτὸ

1. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., β. π., Κώδικα ναοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος Ληξουρίου, φ. 116r.

2. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., β. π., φ. 127r.

3. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., β. π., φφ. 57v καὶ 63v - 64r. Στὸ φ. 58r, σὲ κατάλογο ἀδελφῶν τοῦ ναοῦ, ἀναφέρεται: «Sr Κοσταντῆς Λούζης τοῦ ποτε Sr Φαράντου».

4. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., β. π., φφ. 83r καὶ 103v, ὅπου ὁ Ἀντζουλος Λούζης τοῦ «Sr Κοσταντῆ» ἀναφέρεται καὶ υπογράφει σὰν γαστάλδος τοῦ ναοῦ. Στὸ φ. 88v ὁ Νικόλαος Λούζης βεβαιώνει ἐνυπόγραφα γιὰ τὸν ἀδελφὸ

τοῦ Ἀντζουλο.

5. Γεωργ. Ν. Μοσχοπούλου, β. π., ὅπου ἀναφέρεται ἡ κατασκευὴ τοῦ τέμπλου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Χαβριάτων ἀπὸ κυπαρίσσια.

6. Βλ. Μαρίας Καζανάκη, β. π., σ. 256.

7. Βλ. Μαρίας Καζανάκη, β. π., σ. 256, σημ. 23.

8. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., β. π., Κώδικας ναοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος Ληξουρίου, φ. 143v.

9. Βλ. Η. Τσιτσέλη, β. π., τόμ. Β', σ. 337.

ἔχουμε ἀπὸ τὸ 1592 ἀφότου ἀρχίζει ὁ σωζόμενος Κώδικας τοῦ μοναστηριοῦ.¹

Στιχ. 18. «παπα κὺρ Φιλοθέου Κρασά». Ἀγνωστος ἀπὸ ἄλλες πηγές. Ἡ οἰκογένεια τῶν Κρασάδων εἶναι ἀπὸ τὶς πιὸ παλιές τοῦ νησιοῦ καὶ μνημονεύεται τὸν ΙΓ' αἰώνα.² Ἡ οἰκογένεια Κρασά ἀπὸ τὸν ΙΣΤ' αἰώνα περιλαμβάνεται στοὺς εὐγενεῖς τῆς Κεφαλονιάς καὶ μέλη της ἀναδείχτηκαν ὡς πολιτικοί, πρεσβευτές, ἱατροί, λόγιοι.³ Ἡ ἐπωνυμία σώζεται καὶ σήμερα στὴν Κεφαλονιά.

Στίχ. 22 - 23. «καὶ να μὴν ημποροῖ ο αὐτος μαστροτζανὶς να καταπιασι καὶ να δουλέψι ετερι δουλία»: Οἱ ὅροι αὐτοί, πού περιέχονται στὴ συμφωνία, τονίζουν τὴ ζήτησι πού ὑπῆρχε τὴν ἐποχὴ αὐτὴ στὸ νησί ὅσον ἀφορᾷ στὴν τέχνη τοῦ ξυλογλύπτη. Κάτι παρόμοιο συναντοῦμε καὶ στὴ συμφωνία τοῦ Ἀντζόλου Μοσκέτη μὲ τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Γερασίμου (ἔγγρ. 5). Ἀκόμη συνάγεται ὅτι οἱ τεχνίτες αὐτοῦ τοῦ εἴδους θὰ ἦταν τότε ἐλάχιστοι στὸ νησί. Ἀλλὰ καὶ περισσότεροι νὰ ἦταν μὲ τὸν ὄργανο τῆς ἀνοικοδόμησις τῶν ἐκκλησιῶν πού ὑπῆρχε ἡ ζήτησι ἦταν πάντα μεγάλη.⁴

Στίχ. 31. «Κ(υρί)ου Αντζουλου Κουβαλα καὶ μ(ισέ)ρ Διμιτριοι Λευκόκιλος». Ὁ Ἀντζόλος Κουβαλάς (ἢ Ἀγγελος Κουβαλιᾶς), ἱερέας, πού ὑπογράφει καὶ ὡς μάρτυρας, εἶναι ἄγνωστος ἀπὸ ἄλλη πηγή. Γιὰ τὴν οἰκογένειαν τῶν Λευκόκοιλων γνωρίζομε, ὅτι κατὰγεται ἀπὸ τὴ Μεθώνη καὶ κατέφυγε στὴν Κεφαλονιά πρὶν ἀπὸ τὸ 1505⁵ καὶ ὅτι ἀπονέμονται σ' αὐτὴ κτήματα ἀπὸ τοὺς Βενετούς.⁶ Ἡ οἰκογένεια ἀναγράφει

1. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., ὁ. π., Κώδικας μονῆς Ἀγίας Παρασκευῆς Ταφιοῦ (1592 - 1648). Ὁ Τσιτσέλης, ὁ. π., σ. 337, ἀγνοεῖ αὐτὸν τὸν Κώδικα καὶ ἀναφέρει νεώτερο, πού ἀρχίζει ἀπὸ τὸ 1647, σωζόμενο «παρὰ τῷ μακαρίτῃ Μαρ. Τ. Χαριτάτῳ». Πιθανῶς πρόκειται γιὰ τὸν ἀμέσως ἐπόμενο τοῦ σωζόμενου σήμερα στὸ Τ.Ι.Α.Κ., γιατί ὁ τελευταῖος τελειώνει στὰ 1648. Στὸν ἀναφερόμενο ἀπὸ τὸν Τσιτσέλη Κώδικα ἀξιομνημόνευτη εἶναι ἡ παρουσία Μηνιάτηδων καὶ Δαμοδῶν, ὡς ἡγουμένων τῆς μονῆς, Τσιτσέλης, ὁ. π., σ. 338.

2. Βλ. Θ. Τζαννετάτου, *Τὸ Πρακτικὸν τῆς Λατινικῆς Ἐπισκοπῆς Κε-*

φαλληνίας τοῦ 1264 καὶ ἡ Ἐπιτομή αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1965, σ. 150.

3. Γενικά γιὰ τὴν οἰκογένειαν τῶν Κρασάδων στὸν Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Α', σσ. 277 - 282. Πρβλ. καὶ Marino e Nicolo Pignatorre, *Memorie storiche e critiche dell' isola di Cefalonia dai tempi eroici alla caduta della Repubblica Veneta*, tom. II, Corfu 1889, pag. 297.

4. Βλ. Εἰσαγωγή.

5. Βλ. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Β', σ. 312.

6. Βλ. C. N. Sathas, *Documents inédits, relatifs à l' histoire de la Grèce au moyen âge*, tom. V, Paris MDCCCLXXXIII, σ. 161, ὅπου ὁ

φεται στὸν κατάλογο τῶν εὐγενῶν τοῦ νησιοῦ ἀνάμεσα στὰ 1593 - 1604¹. Τὴν παρουσία ἐπίσης τῆς ἴδιας οἰκογένειας στὴ Ζάκυνθο σημειώνει ὁ Χιώτης, ποὺ τὴν ἀναφέρει ἀνάμεσα στοὺς εὐγενεῖς ποὺ γράφτηκαν στὴ «χρυσὴ βίβλο» στὰ 1483 - 1580.²

2. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΖΟΛΟΥ ΜΟΣΚΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΤΕΜΠΛΟΥ ΤΗΣ «ΜΕΣΑ» ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ (ΑΓΙΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ).

1668

Ἰουλίου 20

Τ.Ι.Α.Κ., Ἐκκλησιαστικὸν Ἀρχεῖον, Κώδικας μονῆς Ἀγίου Γερασίμου, ἐτῶν 1603 - 1672, φ. 444^Γ.

Π ε ρ ῖ λ η ψ η : Ὁ ξυλογλύπτης Ἀντζόλος Μοσκέτης συνάπτει συμφωνία μὲ τὸν ἡγούμενο τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Νέας Ἱερουσαλὴμ (Ἀγίου Γερασίμου) Κλήμη Βάλαμο νὰ κατασκευάσῃ τὰ διάστημα τῆς «μέσα» ἐκκλησίας. Στὴν κατασκευὴ θὰ χρησιμοποίησῃ ξύλα κυπαρισσένια. Οἱ πόρτες ὅμως καὶ οἱ ποδιές θὰ κατασκευασθοῦν ἀπὸ λάρικα, καθὼς καὶ «δύο ταυλόνια δελάρζο». Στὴ συμφωνία παρίσταται καὶ ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Γρούσπας Ἀνθίμος Βάλαμος, ποὺ ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωση νὰ προμηθεύσῃ στὸν Μοσκέτη τὰ ἀπαιτούμενα ξύλα ἀπὸ τὴ Γρούσπα.

1668 Ἰουλίου 20. Ἐπει(δὴ) καὶ ὁ καθηγούμεν(ος) τοῦ μοναστηρίου τῆς² Νέ(ας) Ἱ(ερουσα)λὴμ Κ(ύριο)ς Κλήμης Βάλαμος ἠθέλησε νὰ κάμῃ τὰ διαστιλα τῆς μέσα ἐκκλη³σί(α)ς, ἐπαρκαλέσσε τὸν μ(ισέ)ρ Ἀντζόλο ἰνταγιαδόρο τὸ πίκλην Μοσκέτη, νὰν τοῦ⁴ εὐρῇ τὴν ἀπύσαν ξιλὴν κυπαρισσένια, ὅλη τράβες κολόνες τα σφαλιστάρια⁵ καὶ πόρτες ἀπάνον καὶ ποδιές λάρζινες καὶ δύο ταυλόνια δελάρζο. Καὶ τὴν σήμερον⁶ ὁ αὐτὸς μ(ισέ)ρ Ἀντζούλος ἦλθε ἐδῶ εἰς τὸ μοναστήρι μὲ τὸν πανοσιω(ατο)ν καθηγον⁷μ(εν)ον τῆς σεβασμεί(ας) μ(ονῆ)ς

Πέτρος καὶ Κωνσταντῖνος Λευκόκοι-
λοι ζητοῦν ἐπικύρωση τῶν ἀπονεμη-
θέντων κτημάτων ἀπὸ τὸν πρῶτο προ-
νοητὴ τοῦ νησιοῦ Αἰ. Salamon καὶ
δπου ἀναφέρεται σχετικὰ: «MDV, die
XXIII januarii, sono comparsi a la
presentia de la Signoria nostra
Piestro e Costantin Lephcochillo
fratel Mothonei benemeriti del Sta-
to nostro, reverentur supplicando
che se vogliamo deguar confirmarli
certe concession de vigne, terreni

et malini per el nobel homo Alu-
vise Salamon tunc, temporis pro-
vedator nostro a la Zaphalonia facte
a sopranominati frатели per el viver
loro in quel luogo».

1. Βλ. Η. Τσιτσέλη, δ. π., τόμ. Β', σ. 312.

2. Βλ. Π. Χιώτη, Ἱστορικὰ ἀπο-
μνημονεύματα, τόμ. 3, σ. 958. Πρβλ.
καὶ Η. Τσιτσέλη, δ. π., τόμ. Β', σ.
312, σημ. 4.

τοῦ Ἀγίου Νικολάου ἐπονομαζομένου τῆς Γροῦσπας Κ(ύριο)ν Ἀνθη-
μ(ον) /⁸ Βάλσαμον, λέγοντας τὸ πῶς τὴν ἡῤε τὴν ξιλή ὅλη διὰ ρ(εά)-
λ(ια) 16 καὶ εἰς τὰ /⁹ ἄνωθ(εν) 16 ρ(εά)λι(ια) ἔλαβε ὁ αὐτὸς μ(ισέ)ρ
Ἀντζολος ἀκόντο ράσο μπράτζα 40 /¹⁰ καὶ ὅτι τὰ πούλισε μὲ τὴν συνι-
δῆσιν του νὰν τοῦ τα μπονιφικάρη. Καὶ ἐμείναν /¹¹ εἰς τέλειον συνιβα-
σμὸν νὰν τα φτιαση νὰν τὰ φέρη ἐδῶ εἰς τὸ μοναστήρι στελνοντάς /¹²
του εἰς τὸ μοναστηρι(ον) ἄν(θρωπ)ον ἐδικόν του νὰ ἔλθῃ ὁ αὐτὸς μ(ισέ)ρ
Ἀντζολος μὲ ὄμπ /¹³ λιγο νὰν τὰ βάλῃ εἰς τὸν τόπο τους καὶ ὅτι ἔξοδον
δράμει νὰ εἶναι διὰ τὸ μοναστή /¹⁴ ριον. Καὶ διὰ τὸν κόπο τῆς φτιάσης
ὥς ἂν τὰ φέρη ἐδῶ νὰ λαβένη 40 ρ(εά)λ(ια) καὶ ὅς τὸ /¹⁵ μέντρε τοῦτ(ο),
ἂν χρειασθῇ τίποτε ἀφίνει ὀρδινίαν τοῦ καθηγουμένου τῆς Γροῦ /¹⁶ σπας
νὰ λαβενῇ ἀπὸ τὸ μοναστήριον, καὶ ὁ ἄνωθ(εν) καθηγουμ(εν)ος τῆς
Γροῦσπας νὰ /¹⁷ κάνῃ καουτζιὼν τοῦ μοναστηρίου τῆς Νέ(ας) Ἱ(ερον-
σα)λήμ καὶ νὰ εἶναι ὀμπλιγάδος ὁ κα /¹⁸ θηγούμεν(ος) νὰν τοῦ δύνῃ ἔξω
ἀπὸ τὰ 30 ρ(εά)λ(ια) διὰ τὴν ἔξοδόν του σιτάρι /¹⁹ τῆς ριβας κάρ(τα)
4 καὶ ἓνα ἀσκὶ πρένζα λίτρες 50 καὶ ἓνα σφα /²⁰ κτὸ παχὺ εἰς τὸν μισεμό
του καὶ οὕτως ἐμειναν εὐχαριστημένα τὰ μέρη, θέ(λ)λουν /²¹ ὑπογράψει.

/²² † Ἀνθ(ι)μος ἱ(ερομόναχο)ς ὁ Βάλσαμος ἤμουν παρὸν εἰς τὸν
συνηθασμὸν τους /²³ καὶ βεβαιώνω ὅς ἄ(νω)θ(εν).

/²⁴ Ἀνθημ(ος) ἱεροδιάκ(ονο)ς ὁ Βάλσαμ(ος) παρακαλεστὸς ἀπὸ
τὰ μέρη ἔγραφα.

ΣΧΟΛΙΑ

Ἡ συμφωνία συντάσσεται στὸ μοναστήρι τῆς Νέας Ἱερουσαλήμ¹
(Ἀγίου Γερασίμου Ὁμαλῶν) ἀπὸ τὸν ἱεροδιάκονο Ἀνθιμο Βάλσαμο,
ὅπου παραβρίσκεται καὶ ὑπογράφει σὰν μάρτυρας ὁ ἡγούμενος τοῦ μο-
ναστηριοῦ τοῦ Ἀγίου Νικολάου τῆς Γροῦσπας, ἱερομόναχος Ἀνθιμος
Βάλσαμος. Στὴ συμφωνία δὲν ὑπάρχουν οἱ ὑπογραφές τῶν συμβαλλο-

1. Τὸ μοναστήρι τοῦ Ἀγίου Γερα-
σίμου τῶν Ὁμαλῶν, ποὺ μετὰ τὴν
ἱδρυσή του ἀπὸ τὸν Ἅγιο καὶ πέρα
ἀκόμη ἀπὸ τὸν θάνατό του ὀνομάζεται
Νέα Ἱερουσαλήμ, ἔχει χτιστῇ στὴ
θέση παλαιότερης μονῆς, τῆς ὁποίας
ἡ ὑπαρξὴ σημειώνεται στὸν Π' αἰῶνα,
βλ. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Β', σ.
252 καὶ σημ. 2. Περισσότερες πληρο-
φορίες γιὰ τὴν ἀνέγερση τῆς Νέας

Ἱερουσαλήμ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Τσιτσέλη,
ὁ. π., σσ. 250 - 271, βλ. στοῦ Ἰωάν-
νου Π. Λοβέρδου Κωστῆ, Ἱστορία
τῆς Νήσου Κεφαλληνίας, Δοκίμιον
συγγραφὲν ἰταλιστὶ (ἐξελληνισθὲν ὑπὸ
Παύλου Κων. Γρατσιάτου), Ἐν Κε-
φαλληνίᾳ 1888, σ. 127. Πρβλ. καὶ
Κων. Γ. Γκέλη, Ὁ Ἅγιος Γεράσιμος
Κεφαλληνίας, Ἀθήναι 1975, σσ. 71 -
74.

μένων, γεγονός συνηθισμένο στους Κώδικες τῶν μονῶν καὶ τῶν ναῶν τῆς ἐποχῆς αὐτῆς.

Ἡ «μέσα ἐκκλησία» στὴν ὁποία ἀναφέρεται τὸ ἔγγραφο εἶναι ὁ παλιότερος ναὸς τοῦ μοναστηριοῦ, ποῦ ἦταν χτισμένος μέσα στὸν περίβολο, ὅπου ἀκριβῶς σήμερα βρίσκεται ἡ μικρὴ ἐκκλησία τῆς Κοίμησης, ἀφιερωμένη πρὶν ἀκόμη ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Ἀγίου Γερασίμου στὴν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου.¹ Ὁ ὅρος «μέσα ἐκκλησία» χρησιμοποιεῖται σὲ διάκριση μὲ τὸ ναό, ποῦ, ἀφιερωμένος εἰδικὰ στὸν Ἅγιο, χτίστηκε ἀργότερα ἔξω ἀπὸ τὸν περίβολο, ΒΑ τοῦ μικροῦ ναοῦ, ὅπου σήμερα σώζονται μόνο τὰ ὑπολείμματα τοῦ θυσιαστηρίου, γιατί ὁ ἴδιος ὁ ναὸς καταστράφηκε ἀπὸ τοὺς σεισμοὺς τοῦ 1953. Ὁ Τσιτσέλης μνημονεύει αὐτὴ τὴ διάκριση ἀπὸ 1627 : «τῷ 1672 ἀπαντᾷ ἡ μέσα καὶ ἔξω ἐκκλησία, οὗσης τῆς νεοκτίστου βεβαίως ἐκτὸς τοῦ περιβόλου τῆς παλαιᾶς μονῆς».² Πιθανώτατα ὁ Τσιτσέλης παίρνει τὴ πληροφορία αὐτὴ ἀπὸ τὸ παρακάτω ἔγγραφο(4). Μὲ τὸ ἔγγραφο ὅμως τοῦτο, ποῦ ἐκδόθηκε, ἡ μνεῖα τῆς διάκρισης τῶν δύο ναῶν ἔρχεται 4 χρόνια νωρίτερα (1668).

Στίχ. 2. «*Κ(ύρι)ος Κλήμης Βάλαμος*» : Ὁ Κλήμης Βάλαμος ὑπῆρξε Πρωτοσύγγελος στὴν Κεφαλονιά.³ Ἡγούμενος τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ Ἀγίου Γερασίμου ἐκλέγεται στὶς 18 Φεβρουαρίου 1642, σὰν διάδοχος τοῦ Ἱερεμῖα Κατσαῖτη. Σὲ ἀπόσπασμα τοῦ πρακτικοῦ ἐκλογῆς του, ποῦ ἐκδίδει ὁ Τσιτσέλης, ὁ τότε ἐπίσκοπος τῆς Κεφαλονιάς Μακάριος Πανᾶς (1650 - 1655) ἀναφέρει : «...τούτου δὲ τοῦ θεοφιλεστάτου [ἐνν. τὸν Κατσαῖτη] ἐν γήρει μακρῷ ἐλάσαντος, ζῶντος μετεκλήθη παρ' αὐτοῦ καὶ τῆς ἱερᾶς συνοδείας διὰ ἡγούμενος τῆς ἀνωθεν θείας μονῆς, ὁ πανοσιώτατος καὶ λογιώτατος κύριος Κλήμης ὁ Βάλαμος».⁴ Ὁ ἴδιος ὁ Τσιτσέλης ἀναφέρει καὶ δεύτερη περίοδο ἡγουμενίας τοῦ Κλήμη στὰ 1670 - 1676. Πέθανε στὶς 23 Ἰανουαρίου 1676.⁵ Στους Κώδικες τῆς μονῆς ἐπισημάναμε τὸν Βάλαμο σὰν ἡγούμενο

1. Βλ. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Β', σ. 255, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι μέσα στὴν ἐκκλησία τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου θάφτηκε ὁ Ἅγιος μετὰ τὸν θάνατό του (15 Αὐγούστου 1579).

2. Βλ. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Β', σ. 266.

3. Βλ. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Β', σ. 263, ὅπου, ἀναφέροντας τοὺς ἡγου-

μένους τῆς μονῆς Ἀγίου Γερασίμου, γράφει ἀκριβῶς γιὰ τὸν Κλήμη Βάλαμο: «1652 Κλήμης Βάλαμος, πρωτοσύγγελος τῆς νήσου, ἄγνωστον ἀπὸ τίνος ἔτους ἡγουμενεύσας».

4. Βλ. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Α', σ. 234.

5. Βλ. Η. Τσιτσέλη, ὁ. π., τόμ. Β', σ. 264.

τόσο πρὶν ἀπὸ τὸ ἔτος 1652, ὅσο καὶ μετὰ τὴν χρονολογία αὐτὴ (καὶ πάντως πρὶν ἀπὸ τὸ 1670).¹

Στίχ. 7. «τῆς σεβασμίας μονῆς τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐπονομαζομένου τῆς Γροῦσπας» : Τὸ μοναστήρι αὐτὸ ὑπῆρχε στὸ ΒΑ μέρος τοῦ ὄρους Αἴνου, σὲ μικρὸ ὁροπέδιο, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀρχίζει τὸ δάσος τῶν ἐλάτων καὶ ποὺ πολὺ πιθανὸ ξύλα ἀπὸ ἔλατα ἦταν ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος στὴ συμφωνία. Τὸ μοναστήρι εἶχε μεγάλη περιουσία ἀπὸ ἐλιές καὶ ἀμπέλια. Κτήτορας τοῦ μοναστηριοῦ μνημονεύεται ὁ Νικόλαος Ἰακώβου Ζερβός. Διαλύθηκε τὸ 1805.² Στὸ Τ.Ι.Α.Κ., σήμερα, σώζεται Κώδικας καὶ Κτηματολόγιο τῆς μονῆς.³

Στίχ. 7 - 8. *Κ(ύρι)ον Ἀνθημ(ον) Βάλσαμον* : Τὸ ὄνομα καὶ τὸ ἐπώνυμό του συμπίπτει μὲ τὸν ἱεροδιάκονο τῆς μονῆς Ἀγ. Γερασίμου, ποὺ συντάσσει τὸ ἔγγραφο. Χωρὶς ἀμφιβολία δὲν πρόκειται γιὰ τὸ ἴδιο πρόσωπο, γιατί τὸ ἔγγραφο φέρει καὶ τῶν δύο τίς ὑπογραφές. Πάντως ὁ Τσιτσέλης δὲν τὸν μνημονεύει ἀνάμεσα στὰ ὀνόματα τῶν ἡγουμένων τῆς Γροῦσπας ποὺ δημοσιεύει⁴ ἀλλ' οὔτε καὶ μεῖς ἐντοπίσαμε τὸν ἡγούμενο αὐτὸν στὸ Κώδικα τῆς μονῆς, ποὺ σώζεται, γιατί ὁ κώδικας παρουσιάζει μεγάλα χάσματα, εἰδικὰ στὰ χρόνια ποὺ ἀναφέρεται ὁ Ἀνθιμος Βάλσαμος.⁵

Στίχ. 24. «Ἀνθημ(ος) ἱεροδιάκ(ονο)ς ὁ Βάλσαμ(ος)» : Γράφει τὴ συμφωνία καὶ ἡ παρουσία του εἶναι συχνὴ στοὺς κώδικες τῆς μονῆς ἁγίου Γερασίμου, ὅπου ὑπογράφει ὡς συντάκτης ἐγγράφων.⁶

1. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., δ. π., Κώδικας μονῆς Ἀγ. Γερασίμου ἐτῶν 1613 - 1665, φφ. 22^Γ, 56 ^ν, 59^Γ, 72^ν, 79^ν-80^Γ καὶ ἐτῶν (1602 - 1722), φφ. 56^Γ, 116^Γ, 116^ν, 128^ν, 174^Γ.

2. Βλ. Η. Τσιτσέλη, δ. π., τόμ. Β', σ. 366.

3. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., δ. π., ὅπου σώζεται σὲ κακὴ κατάστασις ὁ Κώδικας ποὺ περιέχει ἐγγραφα ἐτῶν 1614 - 1801. Γιὰ τὴν περιουσία τῆς Γροῦσπας βλ. δ. π., φακ. «Καταργημένοι μοναί, περιουσιακὰ Ι. Μονῆς Ἀγ. Νι-

κολάου Γροῦσπας» καὶ φακ. «Κτηματολόγια καταργηθεισῶν μονῶν (1805 - 1806)», ὑποφ. IV καὶ V.

4. Η. Τσιτσέλη, δ. π., τόμ. Β', σσ. 366 - 367.

5. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., δ. π., Κώδικα μονῆς Ἀγίου Νικολάου Γροῦσπας, ἐτῶν 1614 - 1801.

6. Βλ. Τ.Ι.Α.Κ., δ. π., Κώδικες μονῆς Ἀγίου Γερασίμου, ἐτῶν (1613 - 1665), φ. 74^Γ, καὶ ἐτῶν (1675 - 1763), φ. 12^Γ - 12^ν. Ἐπίσης στὸν Κώδικα Ε' τῆς Ἰδίας μονῆς, φφ. 12^Γ, 20^ν κ. ἀ.

3. ΕΞΟΦΛΗΣΗ ΤΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ
ΣΤΟΝ ΑΝΤΖΟΛΟ ΜΟΣΚΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΤΕΜΠΛΟΥ
ΚΑΙ ΚΟΥΒΟΥΚΛΙΟΥ ΤΗΣ «ΜΕΣΑ» ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

1671

Δεκεμβρίου 29

Τ.Ι.Α.Κ., Ἐκκλησιαστικὸν Ἀρχεῖον, Κώδικας μονῆς Ἀγίου Γερα-
σίμου, ἐτῶν 1603 - 1672.

Περίληψη: Ὁ Ἀντζολος Μοσκέτης ἐξοφλεῖται γιὰ τὴν κατασκευὴ τοῦ
τέμπλου καὶ τοῦ κουβουκλίου τοῦ Ἀγίου στὴ «μέσα» ἐκκλησίᾳ τοῦ μοναστηριοῦ.
Κατὰ τὴν ἐξόφληση λαβαίνει 65 ρεάλια γιὰ τὴν προσωπικὴ ἐργασία του καὶ 11
γιὰ τὴν ἀγορὰ τῶν ξύλων.

1671 Δεκεμβρίον 29. Τὴν σήμερον ἔλαβε ὁ μ(ισέ)ρ Ἀντζουλ(ος)
ινταγιαδόρ(ος) ² τὸ πίκλ(ην) Μοσκέτης, ἔλαβε τ(ὴν) τελείαν εὐχαρί-
στησιν εἰς τὴν δουλειὰ ὅπου ἔκαμε τῆς μέσα ³ ἐκκλησί(ας), ἥγουν
εἰς τὰ διάστ(ηλα) τοῦ ἁγίου βήματος καὶ κουβούκλι τοῦ Ἀγίου εἰς
τὴν ὁποῖαν δουλειὰν ⁴ διὰ τὰ διάστ(ηλα) τοῦ ἁγίου βήματος ρ(εά)λ(ια)
40 καὶ διὰ τὸ κουβούκλι ρ(εά)λ(ια) 25 καὶ διὰ τὰ ξύλ(α) ὅπου εἰ- ⁵
χε ἀγορασμένα, ὅπου ἤφερε, ρ(εά)λ(ια) 11 γίνετ(αι) ἡ ὅλοτης ρ(εα)-
λ(ια) 76 καὶ κράζετ(αι) πληρομ(εν)ος καὶ εὐχαριστημ(εν)ος ⁶ ὑπό-
σχοντας εἰς τὸν γυρισμὸν του νὰ τὰ τελειόσῃ εἰς ὅτι εἶναι ἀπόστα. Καὶ
διὰ πίστewς ἀληθεί(ας) ⁷ ἐγένετο τὸ παρ(όν).

⁸ Ἀθνημος ἱεροδιάκ(ον)ος Βάλσαμ(ος) παρακαλεστός ἀπὸ τὰ
μέρη ἐγραψ(α).

ΣΧΟΛΙΑ

Τὸ ἐγγράφο τοῦτο, ὅπως καὶ τὴν προηγούμενη συμφωνία, συν-
τάσσει ὁ Ἀθνημος Βάλσαμος, ἱεροδιάκονος τοῦ μοναστηριοῦ. Στὸ στί-
χο 3 ἀναφέρεται «κουβούκλι τοῦ Ἀγίου». Ἀσφαλῶς πρόκειται γιὰ
τὸ κουβούκλιο τῆς Ἀγίας Τράπεζας καὶ ὄχι γιὰ κεῖνο ποὺ καλύπτει
τὸ ἱερὸ Σκήνωμα. Γιατὶ στὴν παρακάτω συμφωνία (ἐγγρ. 4) γίνεται
μνεῖα καὶ κουβουκλίου τῆς «ἑξῶ» ἐκκλησίας. Δὲν εἶναι ὅμως δυνατό
νὰ ὑπῆρχαν δύο κουβούκλια, ἓνα γιὰ κάθε ναό. Ἀπὸ τὸ στίχο 6 ἐξάλ-
λου συνάγεται ὅτι ὁ Μοσκέτης ἐτοιμαζόταν νὰ ταξιδέψῃ στὴ Ζάκυνθο
(βλ. καὶ ἐγγρ. 4, στίχ. 6).

4. ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΖΟΛΟΥ ΜΟΣΚΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ
ΤΕΜΠΛΟΥ ΚΑΙ ΚΟΥΒΟΥΚΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΞΩ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ
ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ.

1672

Φεβρουαρίου 3

Τ.Ι.Α.Κ., Ἐκκλησιαστικὸν Ἀρχεῖον, Κώδικας μονῆς Ἀγίου Γερα-
σίμου, ἐτῶν 1603 - 1672, φ. 445^γ.

Περίληψη: Ὁ Ἀντζολος Μοσκέτης ἀναλαμβάνει τὴν κατασκευὴ τῶν διαστήλων καὶ τοῦ κουβουκλίου τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγίου Γερασίμου, ποῦ ἦταν χτισμένη ἔξω ἀπὸ τὸν περίβολο τῆς μονῆς. Στὴ συμφωνία ὑπάρχουν ὅροι: α) ἡ ἐργασία νὰ εἶναι ὅμοια μὲ τοῦ τέμπλου καὶ τοῦ κουβουκλίου τῆς «μέσα» ἐκκλησίας καὶ β) νὰ μὴν ἀναλάβῃ ἄλλη δουλειὰ στὴν Κεφαλονιά, προτοῦ νὰ τελειώσῃ ἡ κατασκευὴ ποῦ ὀρίζεται στὴ συμφωνία. Ἀντίτιμο τῆς ἐργασίας τοῦ ξυλογλύπτη καθορίστηκε τὸ ποσὸ τῶν 60 ρεαλίων.

1672 Φεβρουαρίον 3. Ἐσωθ(εν) τῆς μάνδρας τοῦ μοναστηρίου τῆς Νέ(ας) Ἱ(ερονσα)λήμ. τὴν σήμερον¹² ὁ καθηγούμ(ενος) κ(ύριος) Κλήμης Βάλσαμ(ος) ἦλθεν εἰς συμφωνίαν μετ(ὰ) τοῦ μ(ισέ)ρ Ἀντζουλου ἱνταγιαδόρου¹³ τὸ πίκλην Μοσκέτη Κρητικοῦ νάφτιασῃ τὰ διαστιλ(α) τῆς ἔξω ἐκκλησ(ας) τοῦ Ἀγίου Γερασί(μ)ου¹⁴ μὲ δύο τράβες καὶ κολονέτες φουρνί(δες, ἤ) γουν μὲ πόρτες, ποδιές καὶ σφαλιστάρια εἰς τὸν τροπ(ον)¹⁵ ὅπου εἶναι μέσα ἐκκλησία φτιασμένη ὁμ(οί)ως καὶ τὸ κουβούκλι(ον) τῆς ἔξω ἐκκλησί(ας) ὡς εἶναι καὶ¹⁶ τῆς μέσας καὶ τελειόντας τὸ καλὸ γύρισμα ἀπὸ τὴν Ζάκυνθ(ον) νὰ εἶναι ὁμπλιγάδος νὰ μ(ῆ)¹⁷ ἀρχίσῃ καμί(αν) ἄλλη δουλεί(αν) ἀδῶ εἰς τὴν Κεφαλληνί(αν) καὶ ὁ προορηθῆς καθηγούμ(ενος)¹⁸ νὰν τοῦ δόσῃ διὰ τὰ ἄνω(θεν) διαστιλ(α) καὶ κουβούκλιον ρ(εα)λ(ια) τῶν ἀριθμῶν ἐξήκοντα¹⁹ τὰ μισὰ ἄσπρα μετριτὰ καὶ τα ἄλλα ἡμισα εἰς τόσον πρᾶγμα τῆς ἀρεσκ(είας) του.²⁰ Καί, τὰ μετριτὰ νὰν τοῦ τὰ δόσῃ εἰς τὴν νέαν ἰσοδιὰν ὅπου ἀγρικᾶτ(αι) ὁμπρὸς²¹ τοῦ Ἀγνούστου. Καὶ οὕτως ἔμειναν εὐχαριστημένα τὰ μέρη καὶ τὴν σήμερον ἔλαβε δύο²² ζευγάρια σερντόνια σκούλινα τὸ ἓνα ζευγάρι δουλεμένα μὲ τὸ βελόν(ι), πλατιά τὰ μέ(ρ)²³ λα του μίαν ἀπαλάμην καὶ τὸ ἄλ(ο) ζευγάρι εἶναι τῆς μόδας μὲ δύο δάκτυλα ξόμπλι.

¹⁴Τὰ ἐβαλοντάραν μὲ εὐχαρίστησιν τοῦ αὐτοῦ μ(ισέ)ρ Ἀντζουλου ρ(εά)λ(ια) 25 καὶ ἄκον²⁵ το τῶν μετριτ(ῶν) ρ(εά)λ(ια) 4. Μένῃ νὰ λάβῃ ρ(εά)λ(ια) 31 διὰ πίστεως ἀληθεί(ας) ἔκαμα τὸ παρ(όν).

¹⁶Ἀνθιμ(ος) ἱεροδιά(κονος) ὁ Βάλσαμ(ος) παρακαλεστός ἀπὸ τὰ μέρη [ἔγραφα].

ΣΧΟΛΙΑ

Τὸ ἔγγραφο συντάσσει ὁ ἴδιος ἱεροδιάκονος Ἀνθιμος Βάλσαμος, πὺν εἶχε συντάξει καὶ τὶς προηγούμενες συμφωνίες τῆς μονῆς μὲ τὸν Μοσκέτη. Ἡ ἔξω ἐκκλησία τοῦ μοναστηριοῦ, σύμφωνα μὲ τὶς πληροφορίες τοῦ Τσιτσέλη πὺν τὴ χαρακτηρίζει ὡς «μεγάλῃ ἐκκλησία», χτίζεται στὰ 1645 καὶ, ἀφοῦ καταστράφηκε ἀπὸ σεισμοὺς, ἀρχίζει νὰ ἀνοικοδομεῖται στὰ 1703.¹

Γεώρ. Ν. Μοσχόπουλος

1. Η. Τσιτσέλη, ὁ.π., τόμ. Β', σ. 266.